

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Extra Posten.

Torsdagen den 10 Augusti 1820.

Om Boktryckarkonsten.

(Slut från N:o 63.)

J. van der Mey förfärdigade och gjöt orörliga former eller plåtar till en Holandsk Bibel i kvart, hvaraf trycktes många tusende exemplar. Formerna till denna Bibel befinna sig ännu i Bokhandlarne S. och J. Luchtmans förvar i Leyden. Efter Mey's död gick konsten att göra orörliga typer förlorad i Holland, åtminstone har man allt sedan ej gjort något bruk deraf, emedan detta tryckningsätt var alltför kostsam. — En Skotte, vid namn Ged, skall äfven, i början af adertonde århundradet, hafva upfunnit konsten att trycka med gjutna plåtar, och tryckt en Sallustius med sammankladda typer. Man linner här af, att Didot väl haft flera föregångare i stereotypisk eller stereographisk tryckning; men han har ganska mycket förbättrat konsten, och derigenom uppnått en vida större fullkomlighet i anseende till tryckets renhet, samt en betydlig förminskning i exemplarens pris. Hans förbättrade förfarande är följande. Han tager rörliga bokstafver, som skilja sig från de vanliga endast deri, att de äro något kortare och af ett långt hårdare ämne. Dessa sättas på det brukliga viset. Man aflappar och ändrar correcturer, till dess det satta, så vidt som möjligt, är felfritt. Sedan aftryckes, medelst en maschin af lika beskaffenhet

gar — hvarje med dessa hårda bokstafver satt sida i en kvadrat af det mjukaste bly. Som detta sker med prägel-maschin, så är trycket jemt och rent. — Denna blyplåt, hvari en hel sida på en gång blir intryckt, och hvilken, om man deri har någon öfning, läses liksom en tryckt sida, tjénar nu till en solid matrice för en hel sida. Förutnämnde hårda bokstafver äro således de patricer, som tjéna till förfärdigande af denna solida matrice-plåt, och sedan de gjort denna tjenst, afläggas de åter, sättas annorlunda, och nyttjas till förfärdigande af andra matrice-plåtar. När man nu har en sådan sida, som tjénar till matrice, blir densamma aflappad, hvilket sker med en Mouton eller en anstalt hvaruti i en trängt tillsluten låda matricen med våld nedprässas i den till degconsistance stelnade massan, och bildar en solid massa, som tjénar till trycknings, sedan den först på fränsidan blifvit jemnad, dels för att spara ämnet, dels för att åt hvarje plåt gifva den tjocklek den måste hafva för att kunna aftryckas. Vid aftryckningen läggas de solida plåtarne eller sidorna på en messingsplåt, som nyttjas i stället för form, och är nödvändig, för att åt det hela gifva nödig consistence, emedan dessa mycket tunna stereotypiska sidor eller columner svårigen skulle motstå tryckningen. Af allt detta synes, att Didot med vanliga patricer gör helt orörliga matricer, att dessa tjéna honom

dem han eljest kan nyttja i sitt Tryckeri, äfven gjuta de korta bokstäfverna af ett hårdt ämne, som sättas efter vanlig method, och hvarat en sida i sender intryckes i mjukt bly, så att ändiligen detta aftryck, hvilket man kallar Stereotyp, tjänar till afklappning för *Composition stéréotype* (den stereotypiska columnen). Ett annat förlärande af en Grefve *Schlabendorff*, Fransmannen *Herhan* och deras medhjelpare *Errand* och *Renouard*, består deri, att man med vanliga *Matricer* gör ett särskildt slags rörliga *Matricer*, hvilka se ut ungefär som vanliga tryck-bokstäfver, med den i sakens natur liggande åtskillnad, att bokstäfverne stå rätt och äro fördjupade i *Matricen*, i stället att de stå orvändt och upphöjda på vanliga stilar, att man sätter dem från venster till höger, liksom de tryckta boken skall vara, och med dessa satta *matricer* strax afklappar de till tryckning tjänande stereotypiska tabeller eller *columner*, och följaktligen undviker flera procedurer. Sedan har *Herhan* äfven påfunnit att skära rörliga satsar i koppar, hvaraf hvarje bokstaf är skuren i ett fyrkantigt och på ståltrådsdrageriet gjort *Prisma*. De maskiner han uppfunnit till dessa begge ändamål, äro högst sinnrika.

Dessutom hafva *Gatteaux* i Paris och *Samuel Falka* i Wien, Grefve *Prosper v. Sinzendorf* och Hr *Boudier*, stilgjutare i Paris, gjort sig ganska mycket förtjente af Stereotyp-Tryckeriets upplifning och förbättring. Hr *Carl Tauchnitz* i Leipzig är hittills den enda, som i Tyskland anlagt ett Stereotyp-Tryckeri. *Vaskerville* i England, *Didot* och *Carpelet* i Frankrike, *Bodoni* i Italien, *Ibarra* i Spanien, *Breitkopf*, *Göschel*, *Degen* och *Tauchnitz* i Tyskland hafva gjort det mesta för den typographiska skönheten.

Näst bokstäfverna är boktryckarepressen tryckeriets förnämsta verktyg, hvare de ordnade bokstäfverna öfverdragas med svärta; derpå betäckas de med ett ark papper, och aftryckas sedan på detsamma. — Fore pressens upplifning, aftryckte man

trätaflorna med en räfvere af horn. I stället för denna räfvere påfann *Gutenberg* pressen, hvilken efter hans föreskrift gjordes af en viss *Conrad Sasbach*. Al en *Strasburgisk* utkund ser man, att den redan nyttjades år 1436. I Frankrike kände man ej denna maskin 1458; ty *Carl VII*. skickade detta år någon till *Strasburg*, som der skulle lära boktryckarekonsten. *Leonhard (Johan) Danner* i *Nürnberg*, som dog 1585, var den första, som anbragte messings-spindlar i boktryckarepressen (1550), hvartill *Brytskrufvens (Bengeln)* upplifning gaf anledning. Ett nytt slag af boktryckarepress upplifnans 1777 af *Johan Gottfried Freytag* i *Geva*, och var ganska beqväm, men, så mycket man vet, har den ej kommit i bruk. Äfven *Fredrik Vilhelm Haas*, född i *Basel*, uppfann 1772 en ny boktryckarepress, som regeras med en så konstfull mechanism, att den med en enda, genom en obetydlig tryckning gifven rörelse, aftrycker en hel form, hvartill den vanliga pressen behöfver två tryckningar och en arbetares hela styrka. En dylik press, hvarmed arbetaren med ett enda drag likformigt aftrycker en hel form, upplann *Ambrosius Didot* i Paris. Med en annan af *Amisson* i Paris upplifnen press trycker man så fort, att dess förhållande till den vanliga pressens skyndsamtighet förhåller sig som fyra till tre. Också är arbetarnes möda dervid långt ringare, och aftrycket får en hög grad af fullkomlighet, som ej beror af arbetarens skicklighet. I England uppfann *Joseph Nedley* en boktryckarepress utan *bengel* och *skruf*, hvartill han erhöf en belöning af 40 guineer. *Kinstley* i *Hartford* i *Connecticut* har upfunnit en press, som själf lägger svärta på bokstäfverna, utbreder papperet deröfver och aftrycker två ark i sender. Den behöfver blott en timme och en enda persons tillhjälp, för att trycka och bortlägga öfver 2000 ark, då deremot på de vanliga boktryckarepresserna två personer aldrig tryck mer än 250 ark i timmen. Man har äfve en maskin,

hvarpå kunna tryckas böcker med ett tryck-bord och en deröfver gående tryckvagn.

I början tryckte *Gutenberg* med skrifbläck, sedan med lampot, hvarmed *Donat* äfven trycktes. Först omkring 1450, eller något sednare, påfunno *Faust* och *Schöffer* boktryckarsvärtan, som tillredes af kivrök och stark tennissa. *Neuenhahn* den yngre i Nordhausen har gjort den upptäckten, att det sot, som sätter sig i hvarje skorsten, och hittills blifvit ansedt som alldeles onyttigt, kan härtill begagnas i stället för den dyra kivröken. *Hörcher* och *Schwarzkopf* i Obersteinach vid *Coburg* försålde ett slags svartarita i skurna stycken, som äfven gifver en god trycksvarta och koppartusch. En okänd har äfven påfunnit en trycksvarta, som på lina bokstäfver och kommen väit ifrån pressen, motsår bokbindarens hammare, utan att färga ifrån sig.

Utdrag ur Sextonde Kapitlet af Jerusalems Skomakares resor i månén.

I anseende till *regeringsformen* antog man den eviga sanningen som en grundregel, att ombyte förnöjer. För att icke ledsna vid att beständigt blifva regerad på enahanda sätt, fastställde man alltså, att man hvart år skulle ombyta regeringstorn. Man roade sig således ett år med konungadömet, ett annat med republiken, och alltid med nya variationer; ty en borgarekrona var utsatt till pris åt den, som påfann ett roligt slag. Imellertid hade man som ofast konungar, emedan man å alla sidor fann detta roligast i anseende till hofvets munterhet, hof-prakten, den superba vaktparaden och de högtidliga födelsedagarna.

När jag undantager, att förklaringen öfver människans rättigheter begyntes sålunda: §. 1. Samhällets ändamål är glädjen och en regering tillsättes blott för att uppnå detta ändamål; §. 2. Menni-

skans rättigheter äro att le, att hålla balar, att gå på spectacler, att bära dyrbara kläder och ha en vacker flicka — så vet jag ingenting mera än hvad som redan är anfördt om denna stats politiska inrättning. Det var en Falderalderansk Bellettrist, som berättade mig hvad jag åter berättar för er godt folk på jorden. Som icke Politiken, utan Dramaturgien nu var den moderna vetenskapen i Falderaldera, så förstod sig denne man naturligtvis mest på theaterväsendet, och gaf mig högst fullständiga listor öfver alla Theatrar i hela landet; han uppräknade omkring 300 sällskap i hufvudstaden *Cachinna*, förenade blott i afsigt att roa hvarandra med att leka Aktörer och Aktriser. Han sade mig, att en berömd författare i *Cachinna*, som sjelf spelte 3 gånger i veckan i dessa sällskap, hade till punkt och pricka bevisat dem vara högst skadliga för dygden, sederna och den sanna sällskapligheten, hvaråt man i dessa sällskap hade obeskrifligt roat sig. Han nämnde alla personers namn vid de publika theatrarna, till och med ljusputsarenas, och försäkrade mig, att den, som ej visste dem, blef ansedd som en enfaldig stackare. Men lätt upplyst ansågs ingen vara, som ej kunde utantill listorna på alla uppförda skådespel samt omdömena deröfver och de märkligaste ställen derutur.

Jag frågade honom om smaken i dessa pjäser. Han svarade med att visa mig följande recept till ett skådespel, som skulle vinna Publikens bifall:

"En roman-intrig, ju ovanligare och onaturligare, dess bättre, ty de vanliga kunna ej roa."

"En gammal man, som är dum och elak nog att icke strax i andra akten gifva sin dörter åt en man, som han nyss lart känna."

"En ung herre, som berättar sin dräng alla sitt hjertas henligheter, springer in och ut genom fönstren, utmanar ridderligen sin rival, stjal penningar från sin far, med ett ord: en älskare."

"En vacker dotter, som håller predikningar om dygd och oskuld, gör en erfving i första akten, låter eröfra sig i den tredje, och blir gift i den femte, med ett ord: en *ülskarinna*."

"En eller två drängar, som flöda öfver af qvickhet eller moral, ty begge delarne äro lika roliga i en dräng-mun."

"En eller två kammarjungfrur, som coquettera med förbemänte drängar, påfinna planer, och för öfrigt likna matmodren så mycket möjligt är."

"En gråhårig gubbe på ett träben till förlustelse."

"En björn, ett lejon, några soldater och andra stumma personer. Item ett spöke, eller åtminstone en svimning."

"En välluktande blix och åska, en lugn ocean, ett skepp, som ej knarrar när det drages öfver Theatern, en eldsvåda, några små nätta och vackra klippor med ett par granqvistar."

"Allt detta väl sammanörddt i en soppa af dialog, väl kryddadt med ordspråk och på köpet accompagneradt med en musik-sauce af vår berömda *Sforzando* eller *Dinglidang*, slukas som en läckerbit af vårt smakfulla Publikum."

Men spelas ej stundom allvarsamma skådespel? — — *Allvarsamma* skådespel!!! Operor, menar ni? Af det slaget ha vi nyligen fått en, som är superb. Der är en vild Kung, som spisar 10. menniskor, och det med sådan färdighet, att åskådarnene, som i början gifva honom det omåttligaste bifall, slutligen blifva helt stumme och underlige till mods, nästan fruktande, att han vill börja spisa dem också. Vidare kommer der en björn, som sjunger en bravour-aria, hvars text börjas sålunda: *Burlaburlabrumlabo* o. s. v. En ikorre dansar en solo med mycken behaglig smidighet, och sjunger dertill en mycket karakteristisk sång, som börjas med *Taptapeta, taptapeta* o. s. v. Femte akten spelas dels i helvetet, der alla de onda per-

sonerna stötas hvar och en på sitt håll, hvilket gifver en otomordentlig skön prospekt och anses för vår Theaters triumf; dels i himmeln, der alla piemens goda personer stå mellan de lyckliga andarna inför Vahevais thron, alla i hvita skinnande sidensars-pelsar, och sjunga ett evigt *Jaje-ju-jah!* till dess, på den himmelska Hofceremonimästarens vink, alla instamma i ett evigt *Vivat Falderaldera!* så att hela firmamentet bäfvar, hvar på rideaun faller.

Examen rigorosum med en Hökare.

Efter föregången laglig anmälan och derå foljande nådig tillåtelse, anställdes vid Coctens strand Examen rigorosum med Direktören samt Aldermannen vid det lolliga Hökare-embetet i Brüssel Petter Schweer, af den i Plutonska facultetens vagnar tillsatte och förordnade Exprofessorn och Rid-daren af de 7 Strålarne Herr L. Charon, hvarvid följande frågor honom Petter Schweer förelades:

1:o. Hvad är en menniska? Examinandus såg härvid med stora ögon på Exprofessorn, ref sig i hufvudet och sade, att detta vore en fråga, som han aldrig hört i sitt embeta någon förelaggas; trodde han dock, att en menniska och en hökare vore ungefär detsamma.

2:o. Hvarifrån har hon sitt ursprung? Examinandus lade härvid fingret på näsan, sade sig aldrig hafva rätt öfvertänkt något dylikt, trodde dock att dess ursprung vore högst naturligt, ehuru han sjelf ej ägt några barn.

3:o. Hvad är hennes mål? Examinandus strök sig härvid på magen och frågade om det menades i våta eller torra varor; för sin del vore han nöjd med en half skinka och 2. boutecher porter.

4:o. Hvad kostar talgen nu för tiden? Examinandus bugade sig mycket fryntligt och sade: 10 R:dr 16 sk. är det nogaste priset.